

BIOGRAFÍA

DE D. JOAQUIM GATELL Y FOLCH

*Travall llegit en la sessió inaugural que celebrá
la Associació d' Excursions Catalana lo 15 del passat Octubre.*

SENYORS:

A primera excursió col·lectiva que, després de constituhirse, feu nostra benvolguda societat, s' endressá á Altafulla y Tamarit. Recordo quan gratas foren las impressions allí recullidas, aumentadas per una circumstancia especial. Los excursionistas anaren á posar á casa del avuy soci delegat D. Joan Gatell, y lo jorn mateix de nostra sortida, vaig saber que, de la casa aquella, era fill un home, que be 'l podém anomenar extraordinari, y que mes d' una volta m' havia crídat l' atenció en mos estudis.

Aixís donchs, en la projectada espedició, no anavam á atmirar tan sols los monuments y la historia de temps passats, ni havia d' afanyarnos solsament lo desitj de

coneixer l' estat actual del país, sino que afalagaria nostra imaginació, lo coneixement dels detalls íntims, la visita dels llocs ahont, un de nostres savis contemporanis, martre de la ciencia, á no dubtarho, s' havia inspirat pe-re empendre viatges de risch, y, en mitj de situacions compromesas, aclarir lo limitat concepte que 's tenia de bona part del continent africá.

La fantasía 'ns feu compendre poch després d' arrivats á aquell hospitalari casal, que D. Joaquim Gatell, abandonés los llocs d' afectuosas recordansas pera cercar pobles desconeguts, estudiar costums mitx selvatges y fer lo possible pera que la llum del verdader progrés y de la ciencia positiva, brillés en aquells paissos ahont son tan difusas fins las mes primitivas nocions del saver. Y, dihem aixó, perque á la claror de la lluna, los carrers d' Altafulla, que conduheixen al antich castell, nos recordavan los quadros de género del malhaurat Fortuny, reproduhint tortuosas voltas y grandiosos portals de la costa del mar-roch; perque la arruinada població de Tamarit, que desd' alli 's domina, destacant sas torras y murallas de las platejadas onadas que besan sos peus, feyan impresió semblanta á la d' aquellas vilas, tan fidelment interpreta-das per nostres artistas. Aquesta idea havia de solidarse al sendemá.

Atrets per la curiositat justificada, de qui respecta las glorias de la patria catalana, demanárem al Sr. Gatell que 'ns referís lo que sapigués dels viatges de son germá, y mentres al desapareixer las boiras de la matinada, arri-vavam enfront del monument romá, conegut ab lo nom vulgar de *Torra dels Escipions*, comensá aquell senyor á pintarnos lo carácter de D. Joaquim, la manera com concebí lo projecte d' empendre sas exploracions y la forma com va portarlas á cap.

Sols diré que, al peu d' aquella torre, recorrent la pe-drera romana, coneguda per lo *Médul*, y contemplant las ruinas de Tamarit, lo recort de 'N Gatell nos animava á prosseguir la via empresa, y de cor aplaudiam sa decisió

y constancia. Fins admirant la característica *agulla del Médul*, rodejada de tristos xipessos y encatificada per la naturalesa verge y selvática, tan com esplendent y rica, nos mancava la figura del célebre viatger pera donar al quadro lo tó que hi traslluhia nostra pensa.

¡Qui havia de dirnos, Senyors, que al cap de pochs mesos, lo nom de Gatell, sas obras y sos viatges passarian á la historia! ¡Qui havia de dirnos que la mort desapiadada segaria sa vida, encare jove pera consagrarse al servey de sa patria y de la ciencia!

La Junta Directiva de nostra societat, usant ab mi, d'una galanteria que molt estimo, mes á que temo no poder correspondre, m' ha encomenat, que aprofitant aquesta sessió solemne, donés á coneixer los interessants travalls de D. Joaquim Gatell. Aném donchs á depositar demunt la fossa de sa gloria, aquesta corona de llor y sempreviva, que no marcirá lo temps ni assecará lo vent passatger de l' adulació, ja que sols complerts y merescuts el-logis tributarém á sa memoria.

Quan feya pochs anys que en lo Emperi de Saturne, s' obria pas lo segle dinou, arrivava á Tanger un personatge revestit de magestat y grandesa, y donant á son carácter, á sa expressió y á sa presencia, tota la importancia que correspon á un príncep. Preguntat segons costum de aquells paissos, qui era y ahont anava, declará esser de la il-lustre familia dels Abbassidas, fill de Othman Bey y nomenarse Ali-Bey l' Abbassi. Totas las circumstancias feren creure certament, que la declaració del viatger, era positiva, y los habitants li prestaren la consideració deguda, fentli la triomfal arribada que corresponia á sa elevada classe.

Ja savéu á qui 'm refereixo; al il-lustrat barceloní don Domingo Badía y Leblích, que complint una comissió oficial, anava al Africa, pera enterarse de quant son coneixement pogués interessar á las relacions diplomáticas y á la implantació del comers ab Espanya. No dech es-

mentar aquí los viatges de Badia, mes que com una lleugera digressió, y per lo tant no pretench descriurels, perque ni vé al cas ni á bon segur los ignoran la major part dels que 's dignan prestarme sa estimable atenció. Ali Bey, de caracter resolt, y de condicions rellevants pera investigar, va empendre á nostre concepte, camí contrari al que convenia á sos desitjos. La circumstancia de sa representació elevada l' obligava á alternar seguidament ab los alts dignataris de la nació, y feya, qu' encar que de moment no 's tingués d' ell cap recel, poguessin esser atentament observats tots los seus actes.

Veus aquí perque sas observacions, lo fruit d' un treball de dos anys, foren relativament parlant escassos de sobras. Veritat es que trová la situació geográfica exacte de alguns punts y que sos itineraris poguéren servir per' ampliar lo coneixement de aquell pais y corretgir los molts defectes que 's notavan en los planos publicats fins llavoras; que las relacions que forman la coneguda obra *Viajes de Ali-Bey el Abbassi*, y las coleccions de Historia Natural, portadas á Europa, foren notables; mes ab tot y aixó, la condició fingida de mahometá que havia de creurers imposat de las costums del poble Marroch y de totas las prescripcions doctrinarias del Coran, li privavan informarse ab la deguda detenció, dels fets que tal volta desitjava estudiar.

Seguint los passos del ilustre Badia, en 12 de Mars de 1861, precisament lo jorn en que comensava lo mes de Ramadan del any de la Hegira 1277, desembarcava á Tanger un altre catalá, acariciant com aquell, projectes de gloria y de práctica utilitat pera sa patria estimada.

Y aquí permeteume una aclaració. En lo tomo 2.^{on} del setmanari il·lustrat *La Academia* l' erudit D. Cessari Fernandez Duro, va publicar uns curiosos estudis dels viatges de un altre explorador espanyol, lo basch D. Joseph Maria de Murga, l' *Hach Mohamet el Bacdady*, y diu que aquest fou lo primer viatger d' Espanya que va recorre aquellas terras, després de Badia, essent aixís

que quan en 1863 va penetrar en las costas de Berberia, feya ja dos anys que las havia traspassadas lo *Kaid Ismail* (D. Joaquim Gatell y Folch) orfe de tota protecció oficial y fiant tan sols en sas forsas y recursos particulars.

Tota volta que havém fet sonar lo nom de D. Joseph Maria de Murga, deber es tributarli desd' aquí un afectuós recort, ja que sa figura y sos estudis, per mes que no fossen com los de Gatell científichs en preferencia, donaren complert coneixement de las costums d' aquells païssos, y ja també que una sensible coincidencia nos mou á esmentarlo en aquest lloch: lo *Lo Bagdady* va morir á Cadis, lo 1.er de Desembre de 1876, *Ismail* pagá també son tribut á la naturalesa en aquella ciutat lo 13 de Maig de 1879. La mestrelada que sonmou l' ona del Oceaá, recullí donchs, lo darrer sospir dels dos esforsats espanyols, que animats per la mateixa ilusió se preparavan á passar novament las portas de Tanger pera completar sas apuntacions y donar cos á sos estudis.

Aixó dit, aném á complir nostra comanda, trasant la fesomia moral y esmentant los mereixements del il-lustre catalá, quina mort sensible plorém avuy.

D. Joaquim Gatell y Folch, fill d' una acomodada familia d' Altafulla, galana vila situada no lluny de Tarragona, va naixer á 3 de Janer de 1826.

Aficionat desde jove als estudis de filosofia y lletras, ingresá en lo Seminari Tridentí de Tarragona, cursant la primera d' aquellas assignaturas, y després passant á Barcelona, va graduarse ab bona nota, prenent en 1850 la llicenciatura en Lleys.

Ja llavoras, quan los feriat li donavan ocasió de passar curta temporada en sa vila, era tan decidida la seva afició pera las excursions, que ab unió d' alguns amichs de aquells voltants las organisava, recullintne sempre algun fruit que corresponia á sos desitxos. Lo *médul*, Tamarit, lo Portal de Bará, la *torre dels Escipions* y las murallas

de la antiga *Tarraco*, que conservan la particular fesomia de sos temps esplendorosos; eran los llochs predilectes pera los expedicionaris, y algun croquis, la recolecció de minerals y fòssils, la herborisació y l' estudi de las tradicions, los resultats práctichs de sas sortidas que fantasiavan sa pensa y alentavan lo seu cor. Pot dirse que dominava á Gatell, una verdadera febre de viatjar y fer descobriments.

Veus aqui perque, quan acabada sa carrera, lo bufet del advocat li brindava una posició independenta y desahogada 's deixá portar per son ideal predilecte y creyent pera son geni viu y resolt, sobradament passiva la vida del lletrat, concebí l' arriscat proposit de completar los descubriments de *Ali Bey l' Abbassi*.

Entre las obras que formavan la biblioteca de sa casa, trová casualment una incomplerta gramática árabe, d' antich sistema. Sens' esperar las aclaracions de cap mestre en aquella difícil llengua, va resoldre estudiarla per ell mateix. «Voler es vencer» y Gatell va empendre la lluyta y triomfá.

A la matinada quan la fresca rosada enriqueix las arbredas y 'ls cants dels aucells donan especial y poética armonía, quan lo sol ixent se retrata en lo grandió espill del Mediterrá, emprenia Gatell lo cami de Tamarit, y allí al peu de las torres arrunadas, de las murallas obertas y de las casas abandonadas, á l' ombra de aquell conjunt de parets ennegridas, que mes semblan envoltar una població de morts, que no pas una vila de vivents habitants; seduhit potser per los recorts qu' enterran las ruinas, é inspirat per lo remoreix de la mar qu' esclata á son peu tornantse blanquinosa onada, estudiava atentament la rara construcció de la parla mahometana, lo valor de sas llettras y la formació general de sa gramática. Era l' entusiasme qu' escalfava son cor, que donava alas á la seva fantasía, y lo constant desitx de saber, que l' animava en mitx del cúmul de dificultats, impossibles de vencer per un carácter apocat y per una voluntat delicada.

Quan ja creya coneixer y dominar los difícils sistemas orals y escrituraris, sapigué que un profesor de aquella parla s' havia establert en nostra capital y 's trasladá aquí pera poder completar sa instrucció. Mes li esdevingué lo mateix desencant que ja temps avans havia experimentat. Al cap de poch jorns d' haver comensat lo curs, lo deixeble va convertirse en mestre de son mestre. Anhelant possehir la llengua mahometana, com corresponia á sas aspiracions, 's trasladá á Madrit y va completar sa instrucció, gracias á las indicacions de un sabi orientalista.

Mentres lo predominava aquest estudi, no s' oblidava per aixó de sas favoridas lecturas de llibres de viatge, y rendia adoració á las musas.

Intim amich del director del *Diario de Tarragona*, fou redactor de aquella publicació per los anys de 1850 fins á son primer viatge al Marroch. De sas composicions poéticas escrites en sa majoría en llengua castellana, podém dir que mes atenia al fondo que á la forma, en algunas un tant descuidada, efecte de sa viva imaginació que 's sentia mes afalagada per l' intent que per la bellesa estetica del vers.

Las diferencias entre nostra nació y l' imperi marroch, y la guerra que las seguí, havian donat celebritat á aquell pais, puig tothom s' enterava no ja del resultat de las gestions diplomáticas y dels combats, sino de las costums típicas d' aquella terra.

Alguns anys avans, en 1852, Gatell va decidirse á empendre sos projectats viatges, y volent ab complerta independencia poder secundar sos propósitos renunciá lo títol d' *hereu*. trasmetent la herencia que li permetia viure, desahogat á son germá segon D. Joan. Fent després abstracció de sas dolsas afeccions de familia, emprengué sa via escribint al comens de son llibre de memorias, aquestas duas francas y expontáneas quintillas:

«Arrastrábame el anhelo
De azarosas aventuras,

Y emprendí rápido vuelo
 En busca de extraño suelo
 Y de extrañas criaturas.
 «Y dejé los patrios lares,
 Y mil objetos queridos,
 Para atravesar los mares
 Y lanzarme á los azares
 De mundos desconocidos.»

Posehint las llengüas francesa é inglesa, avans de penetrar en lo continent africá, volgué recorre bona part d' Espanya y Fransa, passant despres á l' Anglaterra é Irlanda y permaneixent á Londres mes d' un any. Aixís va poguer perfeccionarse en sos estudis orientalistas, especialment en aquesta ciutat ahont diariament concorria al Museu Británich, examinant ab detenció los objectes procedents dels paissos orientals.

Trovantse á Paris en 1859, va saber que la *Société géographique*, oferia un premi al viatger que passant per Timbuctú, atravessés lo Sahara ó Gran Desert, sortint de l' Argelia fins al Senegal, ó seguint camí contrari. Aquest anunci va esser prou pera que 's llansés á emprendre tan perillosa ruta, esperant que fora lo primer en fer la expedició, y no fixantse en la expessa capa de neu que cobria tota la superficie de Fransa, va marxar embarcantse á Marsella, y arriant á Oran, punt que destinava com á comens de sas operacions.

Per especials circumstancias se vegé obligat á permaneixer algun temps allí, y va saver que ja altres entusiastas com ell, havian emprés lo camí del Gran Desert. Gatell volia esser lo primer en escometre sa empresa y creyentse contrariat, va abandonar-la, no sens greu sentiment.

Llavoras fou quan concebí lo projecte de recorre sol lo territori del Marroch, valentse dels medis que sa situació li inspirés. Per efecte de la esmentada guerra, que constitueix un dels florons mes rics de la gloriosa corona cenyida per la patria, la premsa nacional y estrangera s' ocupava d' aquell pais, describint sas costums, lo

valor de sos habitants, sa barbarie y son fanatisme. Com ja queda dit, lo 12 de Mars de 1861, arrivá á las platxas de Tanger.

Las noticias de sas difíciles exploracions y de sos viatges á través del emperi y especialment dels territoris de Uad-Nun y Tekna, va publicarlas en lo *Bulletin de la Société géographique de Paris* per Octubre de 1869, acompañantlas de un plano geográfich de la costa, bastant exacte y sobre tot important, perque fixa direccions de rius, erradament descritas y rectificacions de montanyas tot just conegudas. La memoria, que te una extensió de mes de 30 páginas, está escrita ab un llenguatge concis, com convé en travalls de aquesta naturalesa, pera que 'l lector 's puga formar concepte de totas las notas contingudas, mes es precís confessar, que lo grau de veritat que sab fer traslluhir en aquella descripció la fan digne d' una detinguda lectura. Sobre tot la divisió de aquest extracte, reuneix totas las qualitats recomenables.

S' ocupa primer dels *limits y aspecte general del pais*, donant datos de valer científich y fent constar la extensió, altura y profunditat dels mes notables accidents topográfichs; parla despres dels *recursos y productes naturals del territori* presentant noticias estadísticas, reunidas á costa de pacient estudi; examina en altre lloch lo *clima, salubritat y població*, donant la temperatura máxima y mínima segons las observacions termométricas dels sistemas Fahrenheit y Reaumur, califica l' aire de sá, y examina la població que en lo Uad Nun propiament anomenat y á Azuafit calcula en 44000 habitants; descriu en una secció los centres populosos mes importants que son Anguilmin ab prop de 600 casas y poch mes de 3000 ánimas, contant en son recinte tres mesquitas sens minaret y sens cap luxo ni aparato, bona plassa y barri de Jueus; Tisgunant, Elkassabi, Abbuda, Labiar y Dchera; lo territori de Azuafit, conta tres pobles Tiguemert, ab 200 casas, residencia del Check; Asserir y Uarun. En lo Sus fa resaltar Tiluint, ab 150 casas y altres en ruinas. Tum-Agug

y Iguissel. A mitxa hora de Tiluint, prop del lloch ahont l' Uad-Siad desemboca en l' Assaka 's trovan algunas ruinas que recordan la presencia dels Europeos en aquells llocs. Se 'ls anomena Aguidi, petit Agader, Agader Nuna ó Nuna sensillament, nom que segons Gatell han pres de una sultana romana ó crestiana que per temps antichs 's feu senyora de part de aquells territoris, y que també 's relaciona ab la etimologia del Uad-Nun.

Seguint las memorias del intrepid viatjer, las subdivideix despres, en relació de *costas*, per demés extensa y mate-maticament comprovadas totas las distancias; *costums y carácter dels habitants*, concisa relació que fidelment re-trata la vida primitiva y sens cap noció de dret de gents, de que gosa ó sofreix aquell poble; *Agricultura, industria y comers* que dona cabal concepte del estat retrassat del pais; la explicació detallada y estadística de las kábilas y dels Qufes de territori, acabant ab una relació de son viatge comensat en 1861, que no podém resistir al desitx de traduhirla del francés, ampliantla després ab las notícias que independentment possehim.

«Era en 1861—diu Gatell—la guerra entre Espanya y lo Marroch, acavava de termenar. La descripció que llavoras se feu del poble marroquí, de sas costums, de son valor, de sa barbaritat y de son fanatisme, m' inspiraren la idea d' entrar en aquell pais, desafiant los atzars y 'ls perills á que anava á exposarme. Vaig marxar donchs cap á Fes, ahont se trovaba la cort. Ab lo fi de poguer observar mellor vaig sentar plassa en l' exércit dit regular del Sultan, y encara que no coneixia gran cosa de la professió de las armas, ab rapidesa vaig montar fins á oficial.»

«Esdevingué que algunas kábilas del interior se revol-taren: llavoras lo Sultan Sidi-Mohamet Ben-Abd-Erhah-man, va resoldre dirigir personalment l' exercit, pera so-metre la revolta, que per tots cantons s' obria pas. Va volguer dirigir sos primers atachs contra los Beni Hassan kábila poderosa, situada entre Rabat y Mekinés. Lo sul-

tan 'm dispensá l' honor de nomenarme quefe de la Artilleria de la seua guardia y 'ns posarem en marxa. Cada jorn cambi de acamps á travers de la gran planura que ocupavan los Beni-Hassan, destrucció dels seus campaments, tiros de fusell, atentats, un excés de boti, alguns presoners y finalment la sumissió y castich dels enemichs, veus aquí tot lo que va passar.»

«Acabada la expedició contra los Beni-Hassan, endresárem nostras armas contra los Rahámenas. Lo cas era mes serio. 'S tractava de deslliurar la ciutat de Marroch, dels atachs d' aquesta kábila que la bloquejava ja feya alguns mesos. Era precís prevenirnos donchs. Portavan vintinou pessas de artillería, contanthi un morter: dels magatzems de Rabat nos emportarem cinquanta cinch quintars de pólvora, en barrils además de nombrosas caixas de municions totas preparadas, y emprenguerem lo seguiment dels revoltosos. Part de la kábila dels Seragua aná á juntarse ab la dels Rahamena, mes l' exércit imperial sens desconcertarse, avansava ab una calma del tot marroquina; semblava que en lloch d' atacar al enemich, anessim á fer una passejada al sol. La capital del emperi perillava, mes aquesta gent no 's conmové per cosas de tan poca monta. «Hi arribarém á temps, y si no tenim temps d' arribarhi, que sia feta la voluntat de Deu.» La majestat de un Sultan del Marroch, no ha de mostrar conmourers jamay, ni preocuparse per la marxa dels negocis públichs.»

«Si lo Rahamena no s' haguessin concretat á fer una defensa passiva y si haguessin sapigut concertarse, aprofitant alguns passos estrets y difícils que 's trovavan en nostra via, haurian pogut copar l' exércit ó per lo menos apoderarse de bona part dels nostres bagatges.»

«Anavam avansant sempre; la monotonia de la marxa era torbada tot sovint per espectacles de destrucció; porque per tot allí pera ahont passavam s' hi pegava foch: no feyam la guerra als Rahamena, sino als seus blats: aquestos encara estavan en lo càmp, apunt de segar, en-

terament sechs: la mes lleugera ventada convertia las flamas com il-lusoris esquadrons, marxant á la carga: en un moment se veyá desapareixer lo substent de molts centenars de familias. Aquest es donchs al Marroch, lo sistema de portar la guerra. A voltas cridavan nostra atenció alguns caps que 'ls Lemran ó altres kábilas fidelas al Sultan y que estavan en lluyta ab los Rahámena, tallavan als enemichs.»

«Per fi, un jorn nos trovárem cara á cara ab los contraris. Fou en Sania-Ben-Sessí, prop las voreras del Tensift, á quatre horas de la capital. S'emprengué un combat que hauria pogut sernos funest, mes, seria massa llarch y fora de lloch descriurel aquí. En aquesta jornada varem fer alguns presoners. Ai tercer jorn, una part dels Rahámena se someteren, salvantse los demés. Lo botí d'aqueixos tres jorns fou considerable. Restá salvada la capital del Marroch y ferem nostra entrada en la ciutat, al só destemplat de músicas y trompetas y ab gran contentament de tots los habitants. Aixís acabá nostra segona campanya, en quina l'artillería tan sols va disparar quinze canonadas; tres bombas y set disparos d'obús.»

«Quan aixís, com á militar, havia recorregut los regnes de Fes y de Marroch, vaig volguer seguirlos d'altra manera. Vaig demanar lo retiro, que 'm fou negat: 'l vaig pendre donchs, valentme d'una martxa de set jorns per los plans sens fí y sots un bell sol de Agost.»

«Aquí esmentaré una particularitat del meu viatge; es de caracter purament personal, mes no sabria callarla, ja que 's refereix á un home prou conegut per sas exploracions. Tot just havia arribat á Marroch, quan vaig trovar lo viatger alemany Gerart Rohlf. Acavava de arribarhi portat, com jo mateix, per la curiositat y per l'amor á las aventuras. Teniam la mateixa idea, lo mateix pensament; sentiments iguals; aixís donchs no trigarem en entrar en una estreta intimitat; vam formar lo proposit de avansar sempre per nostra vía y de partir abdos la fortuna que la sort pogués proporcionarnos.»

«Com á medi d' observació en nostra empresa, jo vaig escullir las armas, ell la medicina. Mes al cap de poch temps, per casualitat nos vegérem obligats á separarnos. Després, desde Mogador 'm va escriure una carta, que no vaig rebre, convidantme pera acompanyarlo en lo viatge que feya al interior del Africa, viatge en quin estigué á punt de perdre la vida; mes endevant va escriurem novament, indicantme los resultats de aquell viatge y propositme que provés de anar ab ell á Tombutstú; mes, malhauradament, no vaig poder correspondre á aquest desitj, porque jo estava disposat á emprendre una expedició al Sahara occidental. M. Rohlfs, es un home de cor, de inteligencia y, digne de estimacio; quasi be, sense recursos, tan sols ajudat per son esperit y sos coneixements ha fet lo que molts viatgers no han pogut realisar ab un gran tren.»

«Llavoras 'm trovava á Rabut, y á punt com he dit, d' emprendre un viatge al Desert. Ab aquest proposit, de sobte vaig convertirme en metje, encare que res conegués de medicina; 'm vaig fer preparar algunas sustancias en una capsula y carregat ab mas potingas vaig posarme en camí.»

«M' acompanyava un criat. Vam arribar á Mogador y aviat 'ns trovarem en l' Atlas, per la part del Occéa. Atravessarem lo cap Guer, y, no trigarem en ovirar Agadir ó Santa Creu, emplassada en lo derrer pich d' aquesta llarga filera de montanyas, dret al punt ahont, prop de la mar s' acotan pera confondres ab lo sorreral. Per fí, arribarem á Agadir, mes al sendemá 's despertaren las desconfiansas dels habitants, envers ma persona y mas intencions; s' armaren y m' amenassaren ab la mort si m' atrevia á passar mes lluny: després d' unas barallas acaloradas, vaig poder escaparme de sos insults y de sa amenassadora presencia, y vaig salvarme corrent cap al Mogador.

«De totas maneras volia entrar en lo Sus: hi havia arribat ja, donchs Agadir pertany á aquesta encontrada; mes lo malhaurat incident que acabo de referir m' obligá á recular camí: era precis tornar novament á Marroch, per atravesar l' Atlas y anar á Tarudant.»

«Retornárem puig á Marroch; après atravessarem la gran planura qu' envolta la capital, y comensarem á passar l' Atlas per lo punt mes difícil. Sovint, de un sol plá s' entra á un terreno per excés montuós; mès, encare que poch á poch, anavam avantsant per entremix de las petitas montanyas y de los valls, per las voreras de espantosos precipicis y sempre voltats de gigantins monts. Tinguerem alguns jorns de pluja y d' extremat cansament.

«Pujant, baixant: cayent y aixecantnos, arrivarem per fi á Tarudant. Mon criat refusá á acompanyarme mes temps, dihentme que ja havia rodat prou per l' Atlas y que no volía rodarhi mes; vaig pendren un altre ab quin, sortirem de Tarudant, per la banda de Mitjorn. A 3 kilómetres de la ciutat vam atravessar l' Uad-Sus. 'S pot entendre donchs, que aquest riu corre per lo sur de Tarudant y no per la banda del Nort, com indican alguns planos: induptablement s' ha confós l' Uad-Sus ab l' Uad-el-Uar que corra per l' altre cantó de la ciutat.»

«Vaig travessar lo país del Sus, en diferentas direccions, ab tot y las kábilas que llavors estavan revoltadas, y, al cap de cert temps, arrivavam á Auguilmin, capital del Uad-Nun.»

«Vaig posar en casa de un dels quefes del territori l' Habib-Ben-Beiruk, quina amistat va proporcionarme, interessants datos referents al país. Las kábilas del Uad-Nun estavan llavors en lluita, ab las del Azuafit; los paisans armats, tot sovint s' abordavan, cridavan, s'insultavan retentian l' espay, ab sos crits de guerra y ab sos tiros de fusell; mes l' assumpto no va arribar á tenir importancia. Aviat 'm vaig resoldre á penetrar en lo desert; comunicada ma resolució al quefe Ben-Beiruk, no s' hi oposá, sino que, al contrari va posar á ma disposició un de sos esclaus negres y dos criats per acompanyarme. Sortirem, marxant á la voluntad de Deu. La primera nit dormirem á El Abiar, lo derrer poble que 's trova; fins á Tombuctsí, qu' está á quaranta jornadas, no 's veu cap mes casa, ni menos de las que hi han en los voltants d' aquesta ciutat.

Tres jorns després, atravessarem l' Uad-Drá. Allí, al altra banda del riu, trovarem los beduins, que fugian cap l' Uad-Nun, per por dels Ulad-Maxduf, forta kábila del desert, que cometia tota mena de críms, en lo país. Aquesta circumstancia va contrariarme del tot; pensava trovar las tendas dels Beduins, y, per conseqüencia, alguna cosa pera menjar, puig no portavam provisions de cap mena. Anavam, donchs, á trovar lo país, completament desert, ningú podia oferirnos hospedatge. Mes, vaig volguer anar endavant, arriscantme á morir de fam, ó esser víctima dels Ulad-Maxduf. A una de las kábilas que vaig trovar en las voreras del Uad-Drá vaig comprar un moltó, que allí mateix, escorxarem, emportátsen la carn; mes, sols teniam la vianda. Ne tallarem un tros cada jorn, la feyam coure, voltantla de sorra y foch, y nos la menjavam sense pá ni sense sal.»

(Continuará.)

JOSEPH FITER É INGLÉS,

BALL D' ANY

(QUADRO DE... COSTUMS.)

A crech qu' hem arriuat á *Vice-versa*.

Tot alló dels *Paus* y 'ls *Gitanos*, d' aquelles collas de joves, que avuy ja 'ns podem pendre la llibertat de di'ls *antichs*, causa de rivalitats, que no tenían altre afany que presentarse devant las Evas de l' época, ab lo gech de cutilla negre, armilla y pantalons blanchs, botinas de xarol y per fi y remat de trajo, ab lo sombrero de copa alta, encara que ab alguns ribets de progrés, torna á ressucitar ab tan ó més afany que alashoras.

Per sentat que ja no 's parla d' en Xiribía ni d' en Lao, pero no per aixó son ménos célebres las Societats novas y vellas, ab lo seu séquit d' aliadas y amigas, que han prés ab incomprendible empenyo los balls d' any, que, donat l' esperit del sigle, á mon veure no tenen rahó de ser.

Mes anem al cas y qui més puga que més hi fassi, que per la meva part ja li dono carta blanca pera que segueixi 'l meu exemple.

No fa molts dias, que un conegut d' un amich meu, nos invitá pera un ball d' any que se celebrava, porque així ho havia acordat una societat que duya un nom molt

contrari al fi per qué era fundada, com sol succehir sempre.

Jo, y ho confesso sens rubor, no sabia lo qu' era un ball d' any dintre Barcelona y en un embalat sobreposat á uns pabellons alsats en la plassa de Catalunya.

Una observació se 'ns feu, dihentnos que la prenda de cos fos negre ó fosca, cosa que sens preocuparme massa, va ferme creure que no era molt natural pera simbolisar lo bullici y l' alegría, y que ja comensava per ser una exigencia.

—En aquest pas, pensava jo, pera assistir als balls será precís l' uniforme, ni més ni ménos que las collas de S. Mus.

Vaig arrivá á casa y sens deturarme per res comensí á donar disposicions.

La camisa planxada per dissapte, botinas novas, vestit respallat, tot á punt per aquell dia, y no satisfet ab aixó, vaig sortir á la finestra del pou, á la que hi matan las horas las vehinas del segon pis, tafanejant lo que passa al resto de la casa, y vaig convidarlas, compromettentme á ser lo seu company de *ida y vuelta*.

Jo, la veritat, portat del entussiasme de divertirme estudiant aquestas festas, no sossegava, y més de quatre vegades, donava voltas y 'm balandrejava tot sol, pera recordar-me del modo de ballar á fi de no fer un paper ridícul la nit del dissapte.

Arrivá aquesta, y tocáren las deu: jo ja estava de vint y un punt; mudat de cap á peus, afeytat de fresch, lo rellojje á l' hora y uns quants rals á la butxaca.

Obro la porta del pis, la tanco, me fico las claus á l' infern del jaqué y baixo al segon. Truco, m' obran y 'm fan seure un rato porque la noya acabava de vestir-se.

—Aviat estaré llesta, me cridá la veu de la Elvira, ofegada per lo soroll d' uns enagos enmidonats que 's posava.

Espera y aguarda, al cap de mitjhora va sortir tota empolaynada, que, parlant sense passió, feya goig.

—Quan vulgui, va dir-me; y jo que estava de peu, vaig caminar cap á la porta.

—Ja tens lo mocador? digué sa mare.

—Té rahó que me 'l deixava. Y aná á buscarlo al seu quarto, acompanyada d' un frech de roba que ben clar deya que s' havia portat pocas vegadas.

Torná y comensárem á baixar; á mitxa escala va adonarse que no duya 'l vano, y á baix de la porta recordá que s' olvidava 'ls guants.

A mi tot alló no 'm venía de nou; ja sé que las donas tot s' ho descuidan, com si volguessen probar los graus de paciència del que las espera, prevalentse de la simpática impressió que causan, sobretot si saben que son pasadoras.

Llesta del tot, emprenguérem lo camí, portantla al mitj, posantme jo á la esquerra y la senyora Tuyas á la dreta.

—¿Ja dorm lo senyor Bernat? vaig preguntar, comensant á entaular conversa, que casi no sabia com ferho, porque m' tenia fora de mi lo veure que la gent nos mirava com volent dir:—¡Quina parella! ¡Si deuen venir de casarse!

—Sí; ja fa rato qu' es al llit. Ell array, aixó no li dona cap cuydado.

—Ja hi deu estar fet?

—No, no gayre, respongué la noya molt depressa y pegant dissimuladament un cop de vano á sa mare; com apénas anem al lloch! Vosté sí qué sembla que 's diverteix! Cada dia ve á unas horas!

—Vol dir que retiro tart?

—Prou que 'l sento. Com devegadas cuso fins á las dotze ó més, sé quan puja l' escala. Deu venir d' alguna reunió ó ball, penso jo; son molt felissos los homes porque poden portar las claus á la butxaca.

—No ho cregui, Elvira; lo café arriba á ser una monomanía y aixó si bé agrada no diverteix. En quant á balls, dech dirli la veritat: no sé lo que son desde l' estiu últim que ballavam dalt del terrat.

—No 'm recorda pas.

—Té rahó, perque encare no estavan en aquesta casa.

—Es veritat. Y per qué no fan ara?

—Perque va arribar que no trobavam ni pianos ni orgas. Si 'ns ne passavan de célebres. Pujavan lo piano, y en arribant al terrat ja no servía, perque ab los cops que donava á la paret y á la varana de la escala, se desafinava, semblant de vegadas que deixavan anar una caldera cap á baix. Aixó va escamarlos y no van voler tornar. Perdut aquest albitre, várem buscar d' aquets francesos que tocan l' orga y encara que 'ns costava méns, tenía l' inconvenient que sempre tocava lo mateix. Un dia, y aixó va ser lo que 'ls va decidir á no tornar, estavam esperant l' orga ab molt desitj, quan sentim uns grans crits á la escala, que no 'is enteníam. ¡Sapristi! ¡Ah brigant! y altres paraulotas. Baixém tots y trobém al francés fent esforços desesperats pera pujar y baixar sense poguerse moure. Tenía l' orga enclosa entre la varana y la paret. Allá hauría sentit renegá en francés; semblava un carreter que hagués passat la frontera, ¡Qué se 'n veyá de perdut! Estich cert que aquella escala li paregué lo pas del Bruch, si alguna vegada son avi li explicá las derrotas que havia sufert. Va venir lo municipal de punt; pujá l' arcalde de barri, y crech que hauría comparagut tot l' Ajuntament si no li haguessem baixat l' orga al carrer, que ell no volía treure sense que li aixemplesen l' escala. D' aquesta feta l' arcalde de barri va manar qu' en la seva demarcació no 's ballés més pels terrats, lo que va ser apoyat per tots los propietaris que deyan que així no hi haurían més goteras per las casas. Desde allavoras no he ballat més.

—Aixó si que hi fa poch,

—Crech que tindrà ocasió de saberho dintre breu rato, puig suposo que 'm farà l' ohsequi de ballar ab mi lo primer que toquin quan siguém al embalat.

—No sols lo primer, sino tots; quan he acceptat l' invitació de venir al ball ab vosté, crech que no 'm farà l' ofensa de pensar que pretench deixar-lo desayrat.

—No penso, ni suposo res que pugua agraviarla. Pero com no só exigent, sols li demano que m' avisi los balls que haja compromés á alguns dels seus amichs ó cone-guts.

Ab aquestas rahons arrivárem á la plassa de Catalunya, y á pochos passos de l' entrada dels Pabellons, convertits aquella nit en sarau de festa major.

Devant de la porta hi havia un numerós grupo de cu-riosos, que passavan revista á quants entravan al ball.

—Quína elegancia! murmurava algú.

—Sembla la diosa Vénus, deya un altre.

—Com las hi cargolarém! Alsa, amigo! cridavan obrint-nos pas.

Jo no deya res; més serio qu' un ministre vaig deixar que las donas passessin devant, mentres me treya de la butxaca l' invitació, que 's van quedar á la porta uns joves que creguí eran de la Comissió.

Ningú 'm va dir una paraula; vaig apretar un xich lo pas, trobantme altra vegada al costat de l' Elvira, passant per alt l' impertinent mirada d' un d' aquells tipos que se 'm va mitj indisposar.

Acabada la volta de l' entrada, que crech volía esser un túnel, se 'ns presentá l' embalat ab tota sa esplendidés; al primer cop de vista feya molt bon efecte; fins n' hi havia per encantars'hi, pero després, reparant en las cordas y en los pals mal voltats de tela de colors, l' il·lusió mim-bava un bon xich, y un se recordava de las sortijas del carrer.

Entrárem al interior de lo que formava 'l saló de ball, y la primera persona que se 'ns presentá fou aquell tipo de la mirada. Va altra volta fixarla ab insistencia sobre l' Elvira y acabá per escométrela, y allargarli la má, qué ella, va apretar ceremoniosament, lo mateix que á sa mare, fent cas omís del meu individu, que ja comensava á sentir la mosca al nas.

—Y donchs, jo 'm creya que no vindrían? Després d' aquella negativa.

—Ja veurá, ha sigut una casualitat; aqueix jove va invitarnos...

Al sentir «aqueix jove» va girarse, 'm mirá inquisitorialment, y allargantme també la má, que no vaig apretar, fingint dissimulada distracció, me preguntá per la salut, qual resposta fou encéndrer lo cigarro que mentrestant havia caragolat. Aquell minyó se 'm va fer antipátich y no 'l podia resistir.

—Es sarauista, vosté? me digué per últim.

—No, senyor, vaig contestarli ab sequedat; y figurantme que no m' entendría, hi afegí: Só mestre d' *obra prima*.

Efectivament, quedá ab la boca oberta, mentres l' Elvira s' aguantava 'l riure y sa mare 'm mirava tontament.

—¡Ah! ¿vosté es mestre? preguntá després de pensar breu rato.

—Sí, senyor; ensenyo l' urbanitat y altrás cosas als que ho necessitan.

Lo jove 's mossegá 'ls llavis, entenent lo tiro, y després de dir tres ó quatre bestiesas per via de cumpliment, se 'n aná perdentse entre la multitud.

Lliures ja d' aquell destorb, nos internárem en lo ball. En un racó hi havia algunas cadiras desocupadas y allí 'ns instalárem, treyentse l' Elvira las prendas que li feyan nosa pera ballar y dantlas á sa mare, que s' encarregá també del meu barret.

En aquell moment l' orquesta comensá á tocar. Vaig oferir lo bras á la meva amiga, la que en lloch de péndre-me'l se posá á riure.

Desconcertat de prompte, no sabía endevinar la causa d' aquella pera mi estranya conducta, pero ella mateixa s' encarregá de tornarme á la rahó.

—No pot ballarlo aquest vals.

—No puch ballarlo? Dispensi, pero no ho entench.

—Miri 'l programa y veurá que diu: «Vals (sócios)».

—Té rahó! No 'm recordava que aquets joves s' exhibeixen d' aquesta manera. Vetaquí un' altra costum empalagosa.

Mentres l' orquesta tocava lo preludi, setse joves se presentáren ab sa corresponent parella de brasset, al voltant del embalat, caminant pausadament, ab una importancia y énfassis que ben á las claras deyan qu' ells eran los amos.

Las noyas, orgullosas d' esser las preferidas, umplían igualmente ab sa vanitat tot aquell espay, y la concurrencia, que s' havia agrupat tota al entorn pera presenciari aquell acte, formant un círculo d' enveja barrejada ab ironía y curiositat, parlava baix, molt baix, tant, que sols se sentía un remor com lo que s' aixeca quan passen lo rosari á la iglesia.

Acabat lo preludi, s' aturá una parella, que semblava la cap-de-colla, y totas las otras la imitáren: lo director dels músichs, després d' una curta pausa, en la que 'ls espectadors apenas respiravan, pegá dos cops de batuta á la llauna, y al mateix punt las flautas, com si acabessin de d'alshi corda, comensáren un vals tan ayrós, que hasta vaig agafá por d' encostiparme. La dita primera parella rompé 'l vals y totas las otras la seguíren, voltant ab grán serietat, tiessos, sens allargar ni escursar las distancias que 'ls separavan, com si ab anticipació los hi haguessen senyalat los llochs que havían d' ocupar.

Després d' alguns vols, los que portavan la direcció deixáren de voltar, passejant de brasset, y los restants, imitantlos, feren brasset y passejaren. Aixís váren seguir lo vals; los balladors satisfets y convensuts de que feyan alguna cosa; las balladoras donantse importancia y repetint las gracias per lo regalo que las havían fet d' un vano, com ara s' acostuma á las que ballan lo vals de sócios; la concurrencia criticant á tort y á dret, y jo, estudiant tot lo que veyá y clamant ab l' Elvira y sa mare contra 'ls privilegis.

Lo lloch era espayós; adornat ab molta vermelló; grans miralls y grans quadros, cantoneras ab gerros de flors artificials, y al centro, á la part de dalt, l' orquesta, qual director portava guants blancs.

La concurrencia era numerosa, exorbitant, composta d' aquells tipos que son sempre per tot arreu: per lo curs de totes las professons; als toros, voltant primer la Rambla, dintre de jardineras; als concerts d' Euterpe, pera fer broma y cremar capellans de paper, y per las cantonadas dels vols dels Escudillers y del carrer de la Boquería á l' hora que plegan las modistas y camiseras.

Ellas també eran las mateixas; las del Prado y las dels Pabellons; noyas que treuhen més al sol que á la sombra que sempre riuhen, hasta quan haurían de plorar; que gastan guants y moltas no portan mitjas, que 'l barri 'n murmura y que alguns joves lluhits las tractan com á país conquistat, com no las han tractadas may las sevas mares, aquellas Sras. Tuyas y Ponas que s' adorman mentres las reynas del seu cor ho olvidan tot, respirant l' atmósfera emborratxadora que 's despren del balandretj de l' americana y de la excitació de la mazurca.

S' acabá 'l vals: los socis portáren las noyas als seus llochs y lo saló torná á omplirse de joves, parlant uns de la Fulana, altres de si Zutana tenía ballador y molts buscant frente pera los próxims rigodons.

Passá un ratet; lo director feu la senyal y l' orquesta comensá una americana. Allavors no hi hagué cap destorb; miro á l' Elvira, somrisent, me pren ella 'l bras més alegre que may y 'ns perdém entre aquella multitud d' aquí pochs moments avans murmurava.

Parlant ab franquesa, lo ballar es bonich y engrescador; no trobo estrany que hi hagi pares que ho privin á sas fillas; deixar que las abrassin, encara que es devant de tothom, que las hi apretin la ma, que aquells cinch dits á la cintura no estigan quiets y sentí aquell bras que tan deliciosament descansa sobre l' espatlla y aquells cabells que ab un mohiment de cap fan passigollas á la cara...

Més val no parlarne; l' Elvira era bonica, lo cristall d' augment que 's posa als ulls me la feya més bonica encara, y vaig sentirme ditxós y disposat á tots los sacrificis y ximplesas d' un cor jove, quan un suau cop á la espatlla,

que 'm semblá una bomba, me torná á la realitat de la vida.

—Vosté no pot ballar, sentí que 'm deyan al mateix temps.

Paro de ballar, miro al que aixís desfeya mas il·lusions, y veig aquell jove tan fastigós que 'm mirava irónicament.

L' Elvira expressá tot son desagrado ab una sola contracció de cara. Aixó m' encengué més contra aquell minyó.

—Qué diu?

—Que vosté no pot ballar.

—S' equivoca; miri, y vaig seguir ballant probantli que res m' ho impedia.

—Dispensi; es que no pot pendre part en la dansa, perque vosté no fa ball d' any y es sols un invitat.

—Cóm s' enten? los invitats no poden ballar?

—No, senyor.

—Donchs, escolti, quan jo invito á algun amich á dinar es perque menji, no perque s' ho miri.

—Aquesta costum no la seguim nosaltres. Ab aixó fassi 'l favor de deixar la balladora y perque ella no sofreixi un desayre, acabaré l' americana ab ella.

—No, senyor, respongué l' Elvira; jo no ballo ab vosté ni ab ningú més. Aixó es lo que vosté deb'a esperar.

—Y te rahó l' Elvira; ó ballarém ó 'ns n' anirém del embalat.

Roig d' ira y fora de sí aquell minyó, per la resposta de la meva amiga, ja no sabia lo que li passava.

—Ja se 'n poden anar. Aquí no hi estarán cinch minuts més.

—Es que com invitat puch estarmhi tota la nit, li responguí, ab lo desitj d' exegerarlo fins á l' últim grau.

La gent comensá á agruparse. Los que ballavan al veure lo barullo s' aturáren, y la disputa se feu general. Los socis y los aliats se posáren de part del jove. Los invitats qu' eran molts, á favor meu, y l' Elvira y jo apro-

fitant la qüestió que havia lograt interrompre 'l ball, anàrem á buscar á la Sra. Tuyas, y boy arreglantnos prenguérem lo camí de la porta.

Algun individuó de la comissió volía aturarnos y més rahonable que 'ls altres, pregava que ho deixéssim corre y respectéssim la costum.

—No, senyor, deya jo; hi ha costums que han de desapareixer. S' han acabat los privilegis. O balla tothom ó no 's fan balls d' any.

—No pot ser, no pot ser, seguía cridant lo jove de marras.

Al passar pel costat d' ell fou impossible contenir-me. Vaig agafarlo per las solapas de la levita y estirantlo, mentres á mi per un cantó m' estirava l' Elvira y per l' altre sa mare, y 'ls demés volían separarnos, li diguí:

—Vosté es un impertinent, per no dirli un pocavergonya.

La cridoria al sentir aixó fou extraordinaria.

—Ja 's coneix que son fills d' aquells que al entrar en Xiribía á l' embalat li feyan tocar la Marxa real.

La confussió fou complerta. Lo desordre inesplicable. L' autoritat hi prengué part y nosaltres vam desapareixer, tot xano vano, entrant de brasset l' Elvira y jo, acompanyats de sa mare en lo café de la Perla.

Al assentarnos, várem veure al altre amich meu, qu' en va havia buscat en l' embalat.

—Ola, noy, que no has anat al ball.

—No m' han deixat entrar.

—Per qué? preguntárem tots ab estranyesa.

—Perque porto camisa ab ratllas color de rosa y segons m' han dit, sols s' hi pot anar ab camisa blanca.

Aquella resposta no 'm vingué de nou; tot ho creyem possible dada l' organisació y privilegis d' aquesta classe de festas, promogudas per los que més demócratas volen ser.

—Qué volen pendre? nos digué 'l dependent.

—Qué vol Elvira?

—Jo pendré un gelat.

—Jo també, digué la senyora Tuyas.

—Donchs á mi me 'n portará un altre. Vols pendre res, tu?

—Jo ja me 'l acabo.

Y várem pendre gelats, com si ab sa frescor volguessem calmar l' enfado que havíam tingut.

Aixís acabá aquella nit, tan agradosa al comensarla y tan... tan bonica pera mi al acabarse, puig al ficarme al llit portava un sí en mon cor, que crech que acabaré ab altre sí al peu d' un altar.

La Elvira es una noya molt conforme, y si al acceptar la meva invitació ho va fer ab ja cert càlcul, asseguro que s' han realisat las sevas esperansas y que á mi no 'm sab gens de greu.

Jo sentía á dir que en los balls se fan molts casaments; no ho creya, pero al últim me n' he convensut; á mi se pot dir que mi han pescat, encara que hi fet jurament de no assistir á cap més, mentres no 's desfassin totas aquelles preocupacions.

Crech que més de quatre me donarán la rahó.

SIMON ALSINA Y CLOS.

WIFREDO LO PILÓS

COMPTE D' AUSONA

DISCUSSIÓ SOBRE 'L COMPTAT D' AUSONA.—INDICACIÓ D' ALTRES DESDE L' ANY 787.—VENTATJAS DELS SEPTENTRIONALS Y SAS CAUSAS.—L' ACTA DE LA SEU D' URGELL L' ANY 819.—LOS COMPTATS D' URGELL Y DE PALLARS.—UN SIGNIFICAT DE LA PARAULA «PILÓS».

PODEN ferse algunas objeccions á l' hipòtessis qu' establirem temps enderrera (LA RENAISSANCE del 30 Novembre 1877, núm. 11 del any VII) d' haber Wifredo lo Pilós comensat sent compte particular d' Ausona ó Vich y sols després d' alguns anys de la sua aparició en l' historia, haber pujat á ser compte-marqués de Barcelona ó sia compte general de la Marca d' Espanya ó primitiva Catalunya.

Sembla que 'l comptat d' Ausona estigué sempre unit al de Barcelona. Lo compte Borrell de l' any 798 posat per Lluís lo Piadós, rey d' Aquitania, avans de la reconquesta de Barcelona, es per molts l' únich compte particular d' Ausona que consta en los sigles VIII y IX. Racionant aixís, apar que Wifredo no podia ser compte de

Vich avans de serho de Barcelona. Los documents de San Joan de las Abadessas y de Ripoll, dels anys 875 al 898, no diuhen que Wifredo fos compte de Barcelona. Lo diploma de Lluís lo Balbucient de l' any 878 á la catedral de Barcelona, no diu clarament si 'l marqués Bernard, marqués del mateix rey Lluís (*Bernardus Marchio nostro*), ho era de la Catalunya primitiva ó sols de la Gotia francesa. Es cert que Wifredo lo Pilós se titula Marqués en lo document mes antich que d' ell se coneix, qu' es la dotació de San Joan de las Abadessas, probablement avans de la destitució del marqués de Gotia Bernard de Rorigo. Mes, en la Catalunya primitiva diferents comptes particulars se titulaban marquesos sens esser comptes de Barcelona; per altra part no está plenament demostrat, que Bernard de Rorigo sigués compte de Barcelona, marqués de la Gotia espanyola, ni que lo document mes antich que 's coneix de Wifredo sia del any 875 y no un tant posterior. (1)

No es Borrell lo del any 789 (avi de Wifredo lo Pilós segons los Maurins) l' únich compte particular d' Ausona ó Vich diferent del compte de Barcelona que consta en aquell sigle. L' acta de consagració de l' iglesia de Ridaura, situada entre Ripoll y Olot, á mitj sigle ix, senyala l' existencia del comptat d' Ausona y fins lo mando «del venerable senyor compte ab tota veneració y reverencia digne de ser nomenat, Wifredo» sobre abdos comptats de Besalú y Ausona ó Vich. (Veurer lo núm. 5, any vii de LA RENAIXENSA, pág. 348.) Donchs en una época en que eran comptes de Barcelona Aledran, Odalrich ó Humfrido, hi habia un compte de Vich nomenat Wifredo, que també ho era de Barcelona, aixís com hi habia hagut un compte de Vich, Borrell, avans de que 'ls franchs y 'ls primitius catalans conquistassen Barcelona als alarbs. Donchs no sempre 'l comptat d' Ausona estigué en aquells sigles unit al de Barcelona, donchs Wifredo pogué ser compte particular de Vich avans de serho de Barcelona ó sia avans de ser compte general de la Marca ó marqués de la primitiva Catalunya.

Es possible, dins de nostra hipòtèssis, que anant tot l' extens comptat d' Ausona junt ab lo de Barcelona baix un sol compte, ja en temps de Bernard de Rorigo (865-78), ja avans, Wifredo y sos germans restauren aquell territori, lo tornessen á poblar, sens que per aixó 's formés un comptat particular d' Ausona, separat del barceloní. Que ho fes per ell sol, per la sola autoritat popular ó autonómica del país, que ho fes per nominació de Cárlos lo Calvo ó del marqués d' aquest, te lo mateix; no hi havia necessitat de que Wifredo tingués lo títol oficial de compte de Barcelona per eregir altre comptat. Se troban en los documents d' aquells sigles tants comptes sens comptat, es dir, sens expressió de població ni comarca d' ahont fossen comptes y en número tan superior al dels comptats de la Marca hispana, que podem dir, si 'l títol de compte moltes vegadas era honorífich y no significaba mando ó govern sobre d' un territori. Wifredo podia, al principi, ser un d' aquestos comptes, un hisendat ab títol comptal; mes sens un territori que governar com representant del monarca, sens mes govern que 'l de sas hisendas y trobantse encara en aquesta situació, podia restaurar lo territori d' Ausona. Podia Wifredo, per alguns anys, fer aquesta restauració, ser compte, manar com tal en lo territori restaurat, sens que oficialment fos compte d' ell, sens que aquest territori fos separat del comptat de Barcelona per ferne un comptat diferent. Es dir, podia Wifredo ser de fet compte d' Ausona; pero oficialment no; continuar tot lo territori d' Ausona formant part del comptat de Barcelona.

Se 'ns fa molt dificultós, que habenthi uns comptats relativament poch grans, com los de Gerona, Besalú, Ampurias, Pallars, Ribagorza y Anen ó Aran (2), l' any 812, per exemple, lo de Barcelona fos tan extens, que compregués los territoris de Vich, lo Llusanés, Manresa y Cardona, fins als de Berga y las valls del Fresser y de Ripoll. Mes, en lo precepte imperial de Carlomagno fet aquell any, tenim probablement als homes de Montgrony,

Quintiliá fill, Castella y Salomó, acudint en queixa contra 'ls comptes de Barcelona, Gerona y Besalú, lo qual voldria significar, qu' aquella part alta del que podriam dir comptat d' Ausona, dependia d' un dels comptats barceloní, geroní ó besalunés perque l' altra part era positivament de Barcelona. Si hagués existit comptat d' Ausona, sembla que las valls de Ripoll y del Fresser n' haurian dependit y que 'ls homes de Montgrony, qu' es en aquesta vall, no haurian acudit queixantse dels comptes de Barcelona, Gerona y Besalú, puig no haurian dependit d' ells.

S' ha de tenir present, que á vegadas un compte tenia dos ó tres comptats baix son govern; aixís l' any 819, segons l' acta de consagració de la Seu d' Urgell, los comptats del mateix Urgell, Cerdanya, Berga, Pallars y Ribagorsa tenian un sol compte, Seniofredo (3). Aixís es molt possible que Ausona formés comptat particular desde l' any 797 ó 98, lo qual estigués baix lo mando dels comptes de Barcelona y per aquest motiu los homes de Montgrony acudiren l' any 812 contra lo compte barceloní Bera, del qui dependian, encara que habitaban en lo comptat ausetá, queixantse d' ell com compte d' Ausona, no com compte de Barcelona.

Mes de totas maneras, Wifredo podia ser compte sens comptat determinat oficialment, restaurar lo territori d' Ausona ó Vich y fins ser, de fet, compte d' ell, sens que oficialment Ausona formés comptat apart del de Barcelona ó altre. Aixó prescindint de que segons l' acta de consagració de Ridaura, hi havia comptat d' Ausona avans de Wifredo ser compte de Barcelona.

Wifredo es l' únich compte anomenat «Pilós»; aquesta paraula, aplicada á un compte, pot significar «del herm, del territori incult, desert». ¿No podia aquest adjectiu referirse al territori d' Ausona y Ripoll que tants documents d' aquells sigles donan per fermes, no podria l' adjectiu «Pilós» valer tant com «d' Ausona»? Dir: Wifredo lo Pilós ¿valdria tant com dir: Wifredo lo d' Ausona ó

Vich», ja que aquest territori era lo gran herm d' aquesta part de Catalunya primitiva?

Lo precepte del rey de Fransa Odó per l' Iglesia de Vich, any 888, fa alusió á Wifredo; mes no l' anomena, sols li diu «lo mateix compte» (*ipse comes*) com si dir «compte d' Ausona» fos dir «Wifredo» (*Marc. hisp. Ap. 47. Pujades. Crónica, t. VI, 128, Esp. Sagr. t. 13.*)

Las actas de dotació de S. Joan de las Abadessas y de Ripoll per lo mateix Wifredo anomenan lo comptat d' Ausona (*comitatus Ausona*) com indicant qu' existia en concepte de tal comptat, com anomenan los de Berga (*comit. Berchitano*) Ampurias, Urgell y Cerdanya (*comit. Berchitano, Impuritano, Origello, Cerdaniæ.*) Aquest comptat d' Ausona de ditas actas pot probar que realment Ausona formaba comptat particular, com proba que la vall de Ripoll hi perteneixia.

Resulta de tot, que Wifredo pogué ser compte d' Ausona avans de serho de Barcelona, encara que no sigués lo compte Wifredo de Gerona, Besalú y Ausona qu' hi havia 'ls anys 850-58 y consta en lo judici de Fonteta (La Bisbal) y en la consagració de Ridaura.

AMPLIACIONES

(1) En los documentos de aquellos siglos VIII y IX, tants s' en troban de comptes sens expressió del comptat ahont manaban, qu' hom ne deduheix, que 'ls fills y nets dels comptes s' anomenaban ja comptes tota la sua vida, encara que no tinguesen auctoritat de gobernadors. Moltes vegadas, per deduhir d' ahont era compte un anomenat tal, no basta llegir lo document, puig aquest lo titula compte sens dir d' ahont; sino que 's deu considerar, si es una donació lo document ahont se 'l troba, per exemple, en quin comptat radicaban la finca donada y lo monastir á qui fa la donació; si es un judici, en quin comptat radicaban la població ahont se celebraba y 'ls bens que 's disputaban, ó lo monastir ó la Seu qu' hi compaxian; si es un precepte imperial, en quin comptat estava lo

monastir al qui 's dona ó quins comptats abressaba la catedral favorida per lo monarca, y aixís deduintho del document, puig la lectura sola no troba expressat lo nom del comptat al costat del nom del compte, sino l' nom y l' titol d' aquest tant sols generalment.

(2) Los comptats de Pallars, Ribagorsa y Anao, Aneu ó Aran constan en una dotació feta per 'l compte de Tolosa Ramon á l' abadía de Gerri l' any 796 (Villanueva. *Viaje literario*. T. X.) Lo comptat de Perelada ab los de Besalú, Gerona y Ampurias, lo dona per existent ja anys havia un document del 843 publicat per En Marca, En Pujades y En Villanueva. Los comptats de Pallars, Ribagorsa y Berga, ab los d' Urgell y Cerdanya constan també en l' acta de consagració de la Seu d' Urgell l' any 819. L' indicat document de Gerri proba, que 'ls comptats de Pallars, Ribagorsa y Aneu eran mes antichs que 'ls d' Ampurias, Besalú, Gerona y Barcelona, pot ser fins mes que 'ls d' Urgell, Cerdanya y l' Rosselló y que 'l de Ausona ab Cardona instituit per Lluís lo Piadós rey d' Aquitania l' any 797 ab lo compte Borrell.

Lo comptat de Pallars consta també ab son compte marqués *Fridelo*, sos vescompte y canceller, en una donació sens data feta al monastir de Vilanova en dit comptat (T. XII de l' obra d' En Villanueva). Aquest autor y En Marca refereixen tal document als anys 870 y 76, mes probablement es anterior d' un sigle. En lo mateix tomo hi ha una donació feta al monastir de S. Vicens de Noguera per un «parent de Carlos «Emperador August, l' any XIII de dit Emperador y Rey «dels Longobards,» que 's l' any 781 y lo 787, segons se compte del 768 ó del 774 en que Carlos dominá l' Italia; «firma y confirma» la donació un compte *Fredolus*. En la memoria d' En Traggia publicada en lo tomo IV de las *Memorias de la Academia de la Historia*, se llegeix una carta de llibertat per las terras de l' abadía de La Baix, comptat de Pallars, l' any 808, per 'l compte *Fridelo*. Com aquestos documents son del comptat de Pallars, lo mes antich porta clara la data y altre careix de data; per la semblansa de nom é igualtat de titol y de comptat podem sospitar si *Fridelo* y *Fredolus* son un mateix subjecte y que l' document sens data no es del sigle IX com dihuen Marca y Villanueva, sino del VIII, en qual cas la primera noticia del comptat de Pallars seria anterior al any 796.

No admet cap dubte que 'ls comptats pirenaichs mes occidentals de la primitiva Catalunya, los de Cerdanya, Urgell, Ribagorsa, Pallars y Aneó existirian en lo sigle VIII, puig trobem en aquells territoris monastirs en aquell temps, lo que proba població lliure dels mahometans. Tals comptes serian posats per Carlomagno ó avans posats per 'ls mateixos habitants. Los del Rosselló, Besalú y Ampurias, mes moderns, com los Pirineus, desde 'ls confins d' Aragó ab Navarra, son molt alts y escabrosos y desde l' Canigó al Cap de Creus son baixos y de facil pas, sobre tot desde 'l Coll de Pertus al mar, los mahometans atacaban y passaban per aquesta part mes oriental, mes baixa é inquietaban poch los territoris de la part escabrosa y alta, la part mes occidental dels Pirineus orientals. Los territoris de Cerdanya, Urgell, Pallars y Ribagorsa, mes resguardats, podian organisarse mes aviat que 'ls d' Ampurias, Besalú y l' Rosselló lindants ab la part baixa dels Pirineus catalans, sempre atravessats per 'ls mahometans cap á Fransa ó á la Galia. Y no parlem dels comptats no pirenaichs, los de Gerona, Berga, Andorra y Barcelona que fins al sigle IX no pogueren organisarse quant los alarbs hagueren perdut la basa d' operacions militars que tenian á Barcelona.

Los comptats de Cerdanya, Urgell, Pallars y Ribagorsa ab lo d' Aneu y la Vall d' Aran tingueren la ventatja qu' Asturias y Cantabria ab lo Nord de Galicia. L' escabrositat de las montanyas y son apartament del cami dels alarbs cap á Fransa, los salvaren de tantas irrupcions d' ells com patí l' extrem oriental de la Península y aixís com los Estats de Pelay y Alfons I pogueren organisarse ja en lo sigle VIII per ells mateixos, sens auxili dels franchs, al contrari Catalunya primitiva; aixís mateix dits comptats pogueren organisarse avans que 'ls de Besalú, Ampurias y l' Rosselló.

(3) L' acta de consagració de la Catedral de la ciutat anomenada Urgell ó Seu d' Urgell no porta mes compte qu' un, «l' il·lustrissim Don ó Senyor Suniefredo» com governador general del territori d' aquell bisbat en nom del «piadosíssim «y sereníssim Don ó Senyor Lluís emperador august, coronat «per la Divina protecció, governador del imperi romá y per «la misericordia de Deu rey dele franchs y dels longobards.» Porta los «pobles ó bisbats» d' Urgell, Cerdanya, Berga, Pallars y Ribagorsa, ab cuals paraulas significa 'ls comptats, puig en los documents d' aquell temps «bisbat» equival moltas ve-

gadas á «comptat,» quant no hi consta catedral. Sembla que si Berga, la Cerdanya, Pallars y Ribagorsa haguessen tingut comptes diferents del d' Urgell, constarian en l' acta de consagració de la seu de son bisbat..

L' expressada acta feta lo dia 1 de Novembre de l' any 819, no es merament la de consagració d' una catedral; sino la d' instalació, comensament, constitució ó renaixensa, d' un poble, d' una nacionalitat. Veritablement se repara, qu' aquella regió del Nord y del Nord-Oest de Catalunya tingué certa separació dels altres comptats, orientals y meridionals, de Barcelona, Ausona, Besalú, Gerona, Ampurias y Peralada y s' consideraba com una regió mes antiga en l' independència, mes pura de dominació mahometana, mes genuinament catalana. Y es particular que 'ls reys forasters que comensaren la ruina de l' independència y la nacionalitat de Catalunya, trobaren enfront d' ells ab l' espasa á la ma, capdills d' aquella regió septentrional y septentrional-occidental del Principat constituïda ja l' any 819 y per espay de sigles ab certa separació é independència del comptat de Barcelona. Lo compte Jaume d' Urgell lo *Desditxat* s' oposá ab las armas á Fernando I de Trastamara ó d' Antequera, fundador de la dinastia castellana, l' any 1413, fou sitiát, vensut y prés per aquest rey de San Vicens Ferrer, lo mateix monarca l' hi confiscá 'ls Estats d' Urgell y després los fills del mateix Fernando l' assassinaren en lo castell de Xátiva. Joan II, l' un d' aquestos homicidas alevosos, quant volgué establir sobre Catalunya la monarquía absoluta l' any 1462, trobá enfront seu ab l' espasa á la ma, al devant del exercit de la Diputació, á Huc Roger compte de Pallars, l' esceptuá de l' amnistía y després Fernando l' *Católich*, altre destructor de la nacionalitat catalana, á ultims del sigle xv l' hi confiscá 'ls Estats y 'l tancá en lo castell de Xátiva ahont morí de vellesa y de tristor. Quant hom llegeix (en Marca, Villanueva y Pujades) aquella entusiasta acta de 1 de Novembre de 819 en qu' es declara constituïda aquella regió extensa y tan de son principi independent dels alarbs, aquell document no sols religiós ó eclesiastich, sino polítich, d' instalació d' un poble, acuden á la memoria las tragedias dels últims comptes d' Urgell y de Pallars. Lo petit y senzill temple catedral d' Urgell apareix com un lloch de naixensa de la nacionalitat catalana y 'ls calabossos del castell de Xátiva, com la tomba de Catalunya com Estat. Lle-

gir l' acta de la Seu Urgellesa de l' any 819 y desseguida las desgracias de Jaume l' *Desditxat* y d' Huc Roger de Pallars, es llegir la fe de naixement y al derrera l' *obiit* de l' independència política de Catalunya. Aquells comptats primitius simbolisan la nacionalitat catalana desde la caiguda de la monarquia goda, centralista, fins al comensament de la heguemonia castellana, centralista també.

Aquellas regions ahont l' any 781 ó 87 hi trobem ja comptats ab sos comptes, com lo de Pallars ab Fredol, monastirs com lo de S. Vicens de Noguera, un bisbat, lo d' Urgell, ab bisbe ja l' any 780, qu' era Felix lo de l' heretgia, sembla que no foren dominadas per 'ls mahometans, puig tant prompte y tant aprop de la conquesta alarb, las trobem organisadas. Es cert que l' any 785 los geronins entregaren á Carlomagno sa ciutat y que tres anys després ja consta lo bisbat de Gerona ab lo prelat Ataulph, mes d' aquestas regions orientals no s' pot dir que 'ls mahometans deixessen de dominarlas. Los historiadors alarbs compilats per En Conde, 'ls *Annals Mettenses*, altres *Annals franchs* y la *Crónica de Moissac* fan constar clarament la dominació dels mahometans sobre l' bisbat de Gerona. No consta la conquesta dels territoris de la Seu d' Urgell, Pallars, Aneu y Ribagorsa. Pot sostenirse ab fonament qu' aquestos territoris no foren dominats per 'ls mahometans, com no ho foren altres d' Asturias, Cantabria, l' Nord de Galicia y Vasconia. Mes l' acta de fundació de la República de Andorra per Lluís lo Piadós, any 805, segons En Dalmau de Baquer, fa menció de diferents combats contra 'ls mahometans en aquellas valls pirenaicas, d' haber trobat lo territori en mal estat y triumfat allí mateix dels invasors. (*Hist. de la Rep. de Andorra*. 1849) L' acta de consagració de la Seu d' Urgell, 1 de Novembre de 819, diu qu' aquella iglesia «construida antiguament per 'ls fidels, sigué destruida per 'ls «infidels y restaurada per 'ls pares dels homes de dit any 819, en temps del Emperador Carlomagno.» (*Ecclesia quæ antiquitus à fidelibus constructa ab infidelibus restructa, atque à parentibus nostris temporibus domini et piissimi imperatoris Caroli Augusti restaurata esse videtur Pujades* T VI, página 136.) Mes també podria ser qu' á últims del sigle VIII una passatjera irrupció dels alarbs hagués perturbat aquellas regions, sens que sigué una dominació d' alguns anys comensant á contar desde la conquesta de Catalunya, al comensar

aquell sigle, sens que sigués una conquesta d' alguna duració com la de las regions orientals y demás d' aquesta part d' Espanya. També segons una inscripció de la catedral d' Oviedo, posada per Alfons II, los mahometans invadiren las Asturias poch avans d' aquest rey y enrunaren la ciutat y l' iglesia fundadas per son pare Froyla I, sens que puga dirse, que per aixó conquistaren y dominaren la regió asturiana. Donchs un' irrupció semblant y no mes, pogué ser la qu' indican l' acta fundamental d' Andorra y la consagració de la Seu d' Urgell.

J. NARCIS ROCA.

¡OH MORT!

(Desesperança)

«Malament viu | qui pert delit de viure.»

«A ma dolor | del tot ja m' abandon.»

AUSIAS MARCH.

«O Mort, jatsia la memoria tua aterra
les penses humanes, prech te nom sies
ara piadosa: tu quest fi de tots los mals
de la trista e miserable vida, dona ter-
me á la mia incomportable dolor e in-
tollerable agonía. Qui es aquell tan
inhuma e ab tanta impietat que nos dol
ga de la mia trista jouentut!...»

JOHANOT MARTORELL.

JA no 'm vals ¡oh fortaleza!
per la dolor que 'm combat.
Duch un vestit de tristesa
que may pus veuré esquexat.

Lo mantell de la nit balba
no condorm mon punyent dol,
que segueix quant guayta l' alba,
quant se 'n puja y tomba 'l sol.

Un pesar de mort fa dies
que 'm bofega lo cervell,

li futx per totes les vies
y per tot romanch ab ell.

Com els amichs no s' enganan
futx també de l' amistat;
¿què 'ls respondré si 'm demanan
de qu' estich tan tresmudat?

Si 'm prenen la ma bullenta
cremaré la seua ma,
y el foch que á mí m' atormenta
per açò no minvará.

Eys altres amichs, mos llibres,
no tenen un mot per mí;
quant cruxen totes les fibres
del cor, ¿qui 's posa á llegí?

¿Quin pendre? quin aconorta
d' ests prestatges plens d' autors?
poch serveix la lletra morta
per remey de grans dolors!...

La gargamella encetada
tench d' aufegarhi l gemech;
tench la barba axumorada
del plor sanguinós que rech.

Jo 'l sent per ma cara verda
regalar, la pell cremant,
com d' un putx que 'l llamp esquerdada
lo pedrench va rodolant...

¿No ha arribat als darrers termens
la desolació ab que 'm trob?
Què 'm manca sinó los vermens
que devoravan á Job!

L' home á qui l' mal fat s' aferra
no li val lo forcejar,
del damunt se 'l trau la terra,
y l' escup de sí la mar.

No puch pus!... fallme 'l coratge
per combatre ab ma greu sòrt;
me gosa ab tanta ventatja
que retut te crit... ¡oh Mort...!!

MARIAN AGUILÓ Y FUSTER.

Novembre de 1848.

CANSO ARABE ⁽¹⁾

EN la Nubia las auroras
de un volcá tenen lo brill;
la pell de sas moradoras
d' alzabay es un espill.
L' ull en ella s' extasía
recobrant perdut vigor...
Jo he jurat que dormiría
en ma falda mon amor.

Lo pastor de las estrellas
se n' ha endut lo seu remat;
més jo sé qui duas d' ellas
aqui dintre n' ha tancat.
La gaçela envejaría
de mos ulls la brillantor...
Jo he jurat que dormiría
en mon pit lo meu amor.

Aigua guarda la camella
en son pap pèl cameller:
poltro criat á sa mamella
n' esdevé valent corcer
Prat ubert ab fresca umbría
per un brau es lo meu cor...
Jo he jurat que dormiría
en mos brassos mon amor

DAMAS CALVET.

(1) Aquesta cansó, es un bellíssim fracment del poema inédit *Mallorca cristiana* lo posa l' autor en boca d' una esciava.

L' AYGUAT.

Sos raigs lo sol apaga;—del Cel la blava volta,
Scubreix l' espessa boira—ab son mantell de dol;
lo vent pels ayres xiscla;—lo llamp sas flamas solta,
y al mar xuclant las ayguas—lo nuvol alsa 'l vol.

Sas fúrias descarrega—horrible la tempesta;
son llit d' arena esbotsan—barrianchs, torrents y rius,
y 'l geni de las tombas—movent sa freda testa,
sas alas esbatega—solcant pel mon dels vius.

D' assi d' allá galopan—las onas encrespadas,
y pujan y s' empenyen—y creixen sens mimbar;
ja 'ls valls son gorchs fangosos;—llacunas las hortadas
ahont s' ajau retuda—l' arbreda secular.

L' alberch y la masía—lo torbellí amenassa;
á son impuls tremolan—los febles fonaments;
desplómas, y ab sas runas—que prest l' aygua arrabassa,
los qu' en va dintre lluytan—arrastran las corrents.

D' angunia y de congoixa—la veu per tot ressona;
los pares sos fills cercan;—la mare l' infant seu;
socors al Cel demanan—y 'l Cel socors no 'ls dona,
que l' aygua puja, puja—y lluny la terra 's veu.

¡Adeu! jardins de Murcia,—richs boscos de palmeras,
un jorn preuhadas perlas—dels pobles de Llevant.
Plorau vostra orfanesa,—lorquinas enciseras,
¡plorau! que á tanta ruina—vos queda sols lo plant.

Mes no; qu' encara crema—brillant y ardent la flama
de la virtut mes bella—en l' ara dels cristians;
encara de ma patria—lo pit son nom inflama.
encara per vosaltres—Espanya te germans.

Encara 'n te, puig miro—per tot cors generosos
guarint vostras feridas,—calmant vostre neguit.
¡De Deu benehits ne sian!—¡ditxosos! si ditxosos!
los qui la pau retornan—á vostre turbat pit.

HERMENEGILDO CLASCAR.

Vilafranca del Panadés, Novembre de 1879.

NOVAS

En aquest número repartim á nostres subscriptors *Las damas d' Aragó* de D. Salvador Sanpere tomo corresponent al tercer trimestre de la subscripció d' enguany. Per aquest motiu s' ha retardat la repartició del present número de LA RENAIXENSA.

S' está acabant la impressió del tomo corresponent al quart trimestre: *Novas Tragedias* de D. Victor Balaguer.

D. Frederich Martí 'ns ha presentat unas ricas cubertas de tela imitant molt be 'l pergamí, ab orla y lletras negras del mellor gust, pera encuadernar los anys de LA RENAIXENSA y 'ls volums de nostra BIBLIOLECA.

Las recomanem á nostres subscriptors. Te 'l Sr. Martí son taller en lo carrer del Bisbe, número 6.

En la tarde del dia 11 del present mes celebrá lo Centre Catalanista Provensalesch de Sant Martí de Provensals una festa literaria en lo teatre del Cassino d' aquella població. Lo vast local estava ocupat per numerós y escullit concurs entre 'l que s' hi distingía bell aplech de senyoras y senyoretas. L' escenari estava ocupat per las autoritats locals, la Junta Directiva del expressat Centre, corporacions invitadas y escriptors catalanistas. Tenía la Presidencia de honor la ilustrada escriptora Donya Josefa Massanés de Gonzalez, tenint á sos costats á las conegudas poetisas Donya Agnés Armengol de Badía y Donya Agna de Valldaura.

Oberta la sessió per lo Sr. Arcalde y després de un breu y atinat discurs del Sr. President del «Centre Catalanista» se llegiren distingits treballs en prosa y en vers de coneguts escriptors y poetas, los que foren rebuts ab senyaladas mostrás d' aplaudiment per la escullida concurrència.

Terminada la festa s' obsequiá á las corporacions y escriptors ab un esplendit refresch en lo qual se pronunciaren entussiastas brin-

dis; quedant los obsequiats coralment complascuts de l' amabilitat dels associats del «Centre Catalanista Provensaleneh.»

En lo certámen ultimament celebrat á Gerona han sigut premiats ab una ploma de plata daurada D. Pere Alsius, per son trevall en prosa *Reseña histórica descriptiva de la gloriosa imágen de Nuestra Señora del Mont*; D. Francesch Ubach ab un lliri de plata, per la poesia *La portada de Ripoll*; y ab accéssit los Srs. Masriera, per sas poesías *Ruth*, *Jesús als nins é Idilis*, Verdú per sa composició *Lo lliri d' argent* y Casademunt, per la poesia titolada *La soletat*.

Llista de lo recaudat en la redacció de LA RENAIXENSA pera socorrer á las víctimas de Murcia.

La Penaixensa, 500 rals.—Narcís Grané y Henrich, 20.—Jascinto Torres y Reyetó, 200.—R. A. S., 12.—Joseph Blanch y Piera, 20.—Esteve Sunyol Casóliba 20.—A. Aulestia y Pijoan, 20.—Artur Masriera, 12.—Narcís Oller y Moragas, 20.—J. R., 20.—Lluís Viader, 20.—Maria Domenech y Roure, 100.—Agná Maria Domenech y Roure, 100.—Emili Vilanova, 20.—J. de N. y C., 20.—Norbert Nyaco, 20.—J. S., 16.—M. F., 10.—Dolors Moncerdá, 20.—Joan Ramon y Soler, 12.—Joseph M. Vidal, 20.—A. B. T., 20.—Ramiro Torres y Vilaró, 40.—A. S. M., 16.—Lluís Roca y Florejachs, 20.—J. P. M., 12.—Eduard de Linares, 20.—Francisco Alegret, 40.—Tomás Rigualt, 20.—J. V., 20.—Francisco Manel Pau, 20.—Joaquim Riera y Bertran, 20.—Eusebi Vilumara, 20.—Joseph O. Molgosa, 10.—Enrich Santacana, 40.—Un colaborador de la Renaixensa, 20.—M. I. Sr. D. Ramon Pujol y Tomás, 20.—Pau Bertran y Bros, 10.—J. M. y L., 18.—Joseph Poch y Cortés, 20.—Roman Arnet, 20.—J. F., 10.—Un catalanista federal, 10.

D' aquesta cantitat recullida en la nostra redacció fins al 10 de Novembre, ne farém entrega als desvalguts de Murcia per mediació de D. Francisco X. Tobella, delegat de la premsa barcelonesa.

D. Francisco M.ª Tubino ha anunciat una conferéncia en l' Ateneo de Madrid sobre la literatura catalana. A aquesta 'n seguirá un' altre també referent al catalanisme de un de nostres primers poetas. Tindrém al corrent á nostres subscriptors de aquestas manifestacions que demostran la vitalitat de nostra idea.

En l' Institut vocal franch-italiá establert á París ha tingut lloch l' audició de l' última ópera de nostre paísá D. Felip Pedrell *La Cleopatra*. Los diaris de la nació vehina fan grans elogis d' aquesta obra, destinada segons ells á fer gran sensació. Felicitem al Sr. Pedrell per son nou triomf.

En la sessió ordinaria que celebrá 'l cos d' Adjunts dels Jochs Florals de Barcelona foren elegits mantenedors pera 'l proxim any los Srs. D. Teodor Llorente, D. Francesch Matheu, D. Conrat Roure, D. Joan Sardá, D. Ramon de Siscar y D. Alvar Verdaguer; y suplents los Srs. D. Carles Pirozzini, D. Joseph M.ª Pellicer, don Joaquim de Negre y Casas y D. Artur Gallard.

Acaba de veure la llum un tomo de poesías bíblicas, históricas y populars degudas al jove poeta D. Artur Masriera y Colomer. Dit tomo se trovará de venda en casa Verdaguer y principals llibrerías de Barcelona al preu de 12 rals exemplar. L' obra está impresa en excelent paper y esmerada impresió elzeviriana.

L' últim número de *La Llumanera* de Nova-York publica la biografia y retrato de D. Joaquim Rubió y Ors, junt ab las poesías que valgueren á tant distingit escriptor lo títol de Mestre en Gay Saber.

La Casa reyal ha encomanat pera la futura Reyna quatre preciosas mantellinas de blonda catalana á la antigua y acreditada fábrica de la Sra. Viuda y Germana de D. Joseph Fiter, establerta en aquesta ciutat. Aquest encárrech que molt honra á la casa dels senyors Fiter y á la industria catalana en general, es mes de notar per esser la única que en aquest género, especial de nostra terra s' ha fet segons nostras noticias.

Hem sabut per persona fidedigna y competent que ab motiu d' edificar-se en la iglesia románica del poble de Sta. Eugenia de Berga, prop de Vich, una nova capella, d' un péssim gust, s' está destruhint part de la primitiva fábrica, alterant així lo conjunt d' un monument cristiá dels més primitius de la plana de Vich, de singular bellesa arquitectónica y que s' havia conservat ab una admirable integritat després de tants segles d' existencia. Segons sembla la obra nova se verifica ab lo llegat fet per una persona de Vich, y en sa direcció no li intervé cap facultatiu. És més d' estranyar aqueix fet quant estant lo poble de Sta. Eugenia prop d' un centre intelectual tant notable com es l' antigua Ausona, ahont hi ha personas entesas en antigüetats y un jovent entussista per nostres monuments y recorts històrichs, sembla que deurían estar assegurats de tot perill d' innovacions, no prou atinadas, los monuments d' aquesta encontrada.

De totas maneras al cridar nosaltres l' atenció de tots los vigatans respecte aquest particular, la cridém especialment dels catalanistas, pera que ab son entussiasme y activitat vejan de posar remey al mal que lamentém; ja que no están renyidas las antigas ab las novas construccions, sempre que l' inteligencia de qui dirigeix las unas sábiga conservar en lo possible l' integritat de las altrás.

La comissió nombrada per la Real Academia de Bonas Lletres, pera redactar un projecte d' ortografia catalana composta dels Senyors Blanch (Adolf) Balari y Aulestia, te ja casi ultimat son treball, deventlo presentar dintre pochos dias á la Academia pera sa discussió.

L' *Associació Catalanista d' excursions científicas* está preparant pera 'l dia 26 del corrent, aniversari de la fundació de l' *Associació*, una sessió solemne en la qual se verificará la colocació del retrato del célebre viatjer Ali-Bey en la galería de excursionistas catalans célebres qu' está formant en son local, ocupantse un dels socis de la biografia y obras del meteix.

Ha baixat al sepulcre la virtuosa Sra. D. María de la Mercé Oriach, esposa de nostre company de redacció D. Francisco Manel Pau. Acompanyem en son entranyable dolor á nostre bon amich que ja en dias anteriors havia suferit la pérdua de sa filleta.

S' han posat á la venta las dos últimas obras dramáticas de D. Joaquim Riera y Bertran *La Nena* y *De mort á vida*. Segueixen las representacions de la última de aquestas en lo Teatre Romea.

Avans de finalisar lo present mes s' estrenará en lo Teatre Romea

lo *Pau Claris*, drama en tres actes y en vers de D. Conrat Roure. A aquest seguirán los ensaigs de *Sota Terra* drama també en tres actes y en vers de D. Frederich Soler.

Hem llejit l' opúscul literari *El Cinco de Mayo* degut á la ploma del Sr. D. Joseph Llausás. Conté una traducció en vers castellá de la oda del mateix títol de Manzoni, per l' autor; notas crítiques sobre sa interpretació; estudi comparatiu de las demás traduccions al castellá y catalá publicadas fins avuy y, per fi, lo test de aquestas en número de set. Est resúmen, fa innecessari, quant podriam dir, recomanant la obra als amants de las bellas lletres y en particular als admiradors de la que ha sigur anomenada l' *Ode del sècolo*.

Tenim la traducció del Sr. Llausás per la més exacte y fidel de las publicadas. Castissa sempre, y elegant en algunas estrofas, es la que ab major claretat dona á comprendre los conceptes del original, en tal manera que alguns d' ells, nos han aparegut com á una nova llum. En est sentit, no escassejarém los elogis. Las observacions que podrian ocorrer, ó son de detall, y per tant impertinents, ó deurian aplicarse, no á la tarea concreta que ha realisat l' autor, sino á la del traduhir en general. Presenta aquesta, grans dificultats, y algunas insuperables. Tractanse, donchs, de obras monumentals com la de Manzoni, fora sens dupte millor, abandonar la empresa. Hora seria ja de esculpir-la en bronzo y deixar-la per intraduhible.

De un mérit més real, y sobre tot més útil, considerem las notas. En ellas mostra lo Sr. Llausás sa notable erudició, y coneixements no comuns en las llenguas, italiana, castellana y catalana. Ab poca major amplitut de la que tenen, las referidas apuntacions serian elements apreciables pera un estudi comparatiu de las referidas llenguas, per quin trevall, sobran forsas al autor. També en est sentit, l' opúscul té verdadera importancia, digne de recomenació, y del més complert elogi.

Ha vist la llum lo *Calendari Catalá* del any 1880, publicació periódica que conta setze anys de vida, y que si be decaygué en anys anteriors, recobrá son antich prestigi l' any últim y l' ha aumentat encara més en lo present.

Forma un llibre de 112 planas d' esmerada impresió, seguidas de 20 més contenint tota classe de anuncis.

Difícil nos sería senyalar entre 'ls trevalls que l' embelleixen quins son los més dignes d' elogi. Plaunos avuy, com nos ha plagut sempre veure reunits en grata germania la major part de nostres més distingits escriptors, cridats per la veu amiga de algú dels senyors coleccionadors, nostres companys de lletres los Srs. D. Francesh Pelay Briz y D. Francesch Matheu.

Cada escriptor hi ha posat un de sos trevalls, que així reunits donan bona mostra de la forsa y varietat d' aquesta literatura que al temps floreix y arrela.

Més si sols alabansa tenim pera aquesta part del obra, molts son los recriminacions que 'ns mereixen los *Bons recorts*, part importantíssima, destinada com diu son títol á fer menció de tot lo d' algun valer que durant l' anyada ha fet la literatura y que més que aixó 'ns semblaría un lloch destinat cada any pera desfogament del carácter escepcional de son autor si no estessim convensuts de que 'l Sr. Careta tractantse de catalanisme deu deixar de banda tot lo que puga ferir sa esquisida susceptibilitat.

Lo Sr. Careta en aquesta secció comensa dant conte de la aparició

d'algunes obres fent omisió d'altres, que no recorda, y 'ns estranya més aquesta omisió fundada en desmemoriament, quan las obres condemnadas al oblit son entre altres *Barcelona* de D. Salvador Sanpere y Miquel, *Orígens y fons de la Nació Catalana*, del meteix, *Llibre en obsequi del Sr. Balaguer* de la Associació d'Excursions Catalana, *Gala Placidia* de D. Angel Guimerá, *Cants de Primavera* del Centre Catalanista, *Las Tombas* de D. Joseph Codolosa... y sobre tot *Croquis del natural* de D. Narcis Oller, y *Del meu tros* de D. Emili Vilanova llibres de qual índole 'n te un lo Sr. Careta, qui ha publicat un judici crítich del últim d'aquestos. Y segueix admirantnos tal olvit quan en la secció dels llibres publicats en castellá referents á Catalunya hi trobém á faltar també entre altres la *Historia de los trovadores* de D. Víctor Balaguer, *Los fueros de Cataluña* de D. Joseph Coroleu y D. Joseph Pella y 'l discurs de D. Fidel Fita en sa recepció á la Academia de la Historia, fentse notable també l' olvit del Sr. Careta al parlar dels periódichs escrits en catalá deixant de nomenar *La Campana de Gracia*, *Lo Nunci*, *La esquella de la torratxa*, *Lo Vell*, *L' esparver*, *Lo burinot* que no per perteneixer á fraccions políticas deixan de ser mostra clara de nostra vida, influhint no poch en que 's propagui y s' aprenga á llegir en llengua catalana.

En la secció titulada *Morts* sols recorda l' autor dels *Bons recorts* lo Sr. Alcántara, no estampantse ni 'l nom del Sr. Camp Sangles un dels joves vigatans de mes entusiasme patri y de mes esperansa pcr la poesia.

Y aquí dariam per termenat nostre capítol de cárrechs fent constar de pas que cap obra de las representadas en nostres teatres cita l' articulista, si en altra secció que podriam titular de *Lamentacions* no 'ns digués entre altres originalitats lo Sr. Careta, «que cada dia ixen noms improvisats que pretenen ofegar reputacions bens adquiridas» per contrastar las ideas de dit Sr. ab las nostres, que, mes generosas, voldriam veure cada dia eixir en abundó eixos noms improvisats que segons diu tem lo posin en ridicol devant de la gent superficial. Quants mes siguém dintre 'l catalanisme millor, quant mes gran siga 'l número major també será la tria: tothom naix imperfecte, mes alentant als que comensan vé que 's perfeccionan y 'l que ha errat lo camí ja vé que deixa la ploma sens que per aixó quedin ofoscadas personas de reputació ben adquirida, que de segur tenen los brassos sempre oberts per acullir al que comensa.

Creguins lo Sr. Careta: modifiqui son carácter recelós y ploraner, contribuheixi á engrandir la idea fent prosselits, mes sens tancar may la porta á ningú. No te pas lo renaixement exes de vida perque nosaltres nos dividim y 'ns calumniem. Si creu que hi ha exes de certámens no hi concorra com fa fins ara, si creu que 'ls Jochs Florals decauhen travállehi per son major lluhiment, pero no estampi murmuracions ni 's posi la paraula injusticia als llabis. Si «sent á parlar de que «algun jurat prenent los certámens ab bulla s' entreté distingint lo mes fluix,» deixi que la gent ne parli: de segur que aquestas frases calumniosas son fillas del despit; que 'n parli qui vulga, mes qui altres cosas olvida fassi per no recordar may aquestas que per aytal camí farian titular á son treball ab lo temps *Mals recorts*. Treballem tots de bona fé mes sense ferirnos ni viure de rencors; aquell que crega que 'ns rodeja la nit que no 's contenti ab planyers de la fosca; fassi tanta llum com puga, y creguins, no temi 'l ridicol devant de la gent superficial; temil lo Sr. Careta devant de la gent que no ho es.

Hem rebut una carta molt interessant pera 'l catalanisme literari de Mr. A. Savine. Dit il·lustrat escriptor francès que ha consagrat bona part de sa activitat intel·lectual á la traducció d'obras catalanas, nos anuncia avuy son proposit de traduhir algunas de las obras de imaginació, en prosa, de nostres escriptors y creyem que te ja en son poder llibres dels senyors Oller, Pons, Riera y Vilanova.

Lo Sr. Savine finalisa sa carta ab lo següent párrafo que volem que conegan nostres suscriptors: «Crech, senyor, que aixó pot contribuir á estendre 'l coneixement de vostra literatura nacional, y 'm tindré per felis si puch ajudar al éxit del catalanisme. Aquesta es ma aspiració com á provensal y com á amich d' Espanya.

Actualment dit escriptor está publicant en *La Mosaique* uns articles sobre *Costums catalanas* escrits ab vera coneixensa de nostra terra.

Rebi 'l distingit publicista nostra mes coral felicitació y estiga convensut de que tan gran com es lo seu amor per nostre pais, es lo d' aquest per la Fransa á la que benhauradament nos veyem units per medi de la terra provensal, nostra patria de ahir y encara d' avuy seguint las lleys del cor.

A casa En Parés havem vist varios quadros esposats, deguts al pinzell de alguns nous artistes. Un d' ells lo Sr. Cusachs capitá d' artilleria exposa un quadro que representa una escena de quartel, un artiller y un cassador jugant á cartas y un company que s' ho mira. Lo quadro te bona entonació de color, dibuix irreprochable, y bastanta expressió en las figuras. En conjunt dona esperansas de que son autor si continua cultivant las dots que aquet quadro descobreix podrá donar dias de gloria á sa pátria.

Los quadros del Sr. Capella son de paisatge y descubreixen també bonas qualitats si be que ho hi veyém tanta seguritat de pinzell y de color. Creyém que al igual que 'l Sr Cusachs pot esperar també arribar á adquirir un reputat nom entre lo ja nombrós aplech de artistes catalans.

SUMARI

JOSEPH FITER É INGLÉS.	Biografía de D. Joaquim Gatell y Folch.	293
SIMON ALSINA Y CLOS.	Ball d' any.	308
NARCÍS ROCA.	Wifredo lo Pilós.	319
MARIAN AGUILÓ Y FUSTER..	¡Oh Mort!	329
DAMAS CALVET.	Cansó árabe.	332
HERMENEGILDO CLASCAR.	L' ayguat.	333
	Novas.	335